

## Geç Osmanlı'dan Günümüze Eğitim ve Öğretmen Dergileri Üzerine Bir Deneme

**İsmail Aydın\***

**Geliş Tarihi** / Received: 10 Nisan 2026

**Kabul Tarihi** / Accepted: 15 Haziran 2026

Aydın, İ. (2026). Osmanlı'dan günümüze eğitim ve öğretmen dergileri üzerine bir deneme. *Eğitim Bilim Toplum*, 24(2), 247-254

247

### Öz

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin son döneminden günümüze kadar Türkiye'de yayımlanan eğitim ve öğretmen dergilerini kronolojik bir izlek içinde derlemeyi amaçlamaktadır. 1887'de İstanbul'da çıkan *Mecmua-i Muallimin*'den başlayarak; resmî kurumların, öğretmen örgütlerinin, derneklerin, sendikaların ve çeşitli siyasi çevrelerin çıkardığı dergiler ele alınmış, her biri için yayın yeri, matbaa, yayın süresi, ulaşılan sayı ve sorumlu kişiler gibi künye bilgileri verilmiştir. Yazı, bu alanda Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve öğretmen örgütlerinin kapsamlı bir arşiv çalışması yapmamış olmasının yarattığı boşluğa dikkat çekmekte ve dağınık hâldeki bu yayınları tek bir izlekte bir araya getirerek sonraki araştırmacılara yol gösterici bir başvuru ve iz sürme imkânı sunmayı hedeflemektedir.

**Anahtar Sözcükler:** Eğitim dergileri, öğretmen dergileri, basın tarihi, öğretmen örgütleri, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e eğitim.

\* Emekli Öğretmen, Eposta: ismailaydin@yahoo.com

## An Essay on Education and Teacher Periodicals from the Late Ottoman Period to the Present

### Abstract

This study aims to compile, in chronological order, the education and teacher periodicals published in Turkey from the late Ottoman period to the present day. Beginning with *Mecmua-i Muallimin*, launched in Istanbul in 1887, it surveys journals issued by official institutions, teacher organizations, associations, trade unions, and various political circles, providing bibliographic details for each -place of publication, printing house, duration, number of issues, and responsible editors. The essay draws attention to the gap created by the absence of any comprehensive archival effort on the part of the Ministry of National Education and teacher organizations, and seeks to bring these scattered publications together within a single chronological framework, offering a guiding reference and a starting point for future researchers.

**Keywords:** Education periodicals, teacher periodicals, press history, teacher organizations, education from the Ottoman period to the Republic.

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından Cumhuriyet'in ilanına, Cumhuriyet'in ilanından 2000'li yıllara gelinceye kadar eğitim ve öğretmenlerle ilgili sayısının yüzleri geçtiğini tahmin ettiğim eğitim ve öğretmen dergisi yayınlanmıştır. Bu dergilerin bir kısmı Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi gibi yerlerde korunurken bir kısmı da özel arşivlerde bulunmaktadır. İşin en acı yanı ise ne Milli Eğitim Bakanlığı'nın ne de geçmişteki öğretmen örgütlerinin bu konu ile ilgili arşiv çalışmaları yapmamış olmalarıdır.

Bu konu ile ilgili olarak *Öğretmen Dünyası* dergisini kutlamak gerekir. En azından derli toplu bir isim taraması çalışması yapıp dergide yayınlamışlar. Bu çalışma "*Belli Başlı Eğitim Dergilerimiz*" (1927'den sonra yayım tarihlerine göre) belli bir dönemi kapsamaktayken, Osmanlı'nın son dönemleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsamamaktadır.

Bu araştırmamda daha sonra yapılacak araştırmacılara iz sürmelerinde yardımcı olmayı amaçladım. Gönül isterdi ki Milli Eğitim Bakanlığı bu dergileri Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çevirterek yayınlamış olsun.

Eğitim ile ilgili en eski dergi İstanbul'da yayımlanan *Mecmua-i Muallimin* adını taşımaktadır.12 Ekim 1887'de yayım hayatına başlayan dergi iki yıl süreyle çıkmıştır. Haftalık olarak yayımlanmış, İstanbul Mihran Matbaası'nda basılan derginin 58. sayısı Kasım 1888 tarihini taşımaktadır.

İstanbul'da 1892'den 1895'e kadar çıkan bir başka dergi daha görmekteyiz. *Maarif* adını taşıyan bu dergi 204. sayıya kadar ulaşmıştır.

1908 yılında yine İstanbul'da *Mir'at ül Maarif* dergisi yayın hayatına başlamıştır. Ünlü eğitimci Emrullah Efendi'nin *Usul-ü Terbiye ve Tedris* adlı yazısı derginin 3. sayısında çıkmıştır.

İstanbul'da haftalık olarak *Muallim* adıyla 1908 yılında “edebi ve fenni” bir dergi yayın hayatına başlar. Derginin müessisi ve müdürü (kurucusu ve sorumlusu) El Şeyh Seyyid Mehmed Süreyya'dır.

1910-1926 yılları arasında *Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası* yayımlanmıştır. Dergi İstanbul'da Matbaa-i Amire'de basılmaktaydı.

Satı Bey tarafından İstanbul'da yayımlanan derginin adı *Terbiye Mecmuası*'dır. Dergi Matbaa-i Orhaniye'de basılmış, 1914-1918 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüştür.

1915-1918 yılları arasında bu kez İzmir'de çıkan bir dergiyle karşılaşmaktayız. Sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü Mahmut Macid'in yaptığı dergi *Muallim* adını taşımaktadır. Dergi İzmir Keşişyan Matbaası'nda basılmakta, yirmi günlük veya aylık periyodlarla çıkmaktadır.

Mesul müdürlüğünü Hüseyin Ragıb (Baydur) ve Nafi Atuf'un (Kansu) yürüttüğü *Muallim* adlı dergi 1916-1918 yılları arasında İstanbul'da yayın hayatını sürdürmüştür. Bu dergi daha sonra İstanbul Muallimler Cemiyeti'nin yayın organı olarak 1922-1927 yılları arasında aylık olarak yayımlanmaya devam etmiştir. Bu dönemde Nafi Atuf sorumlu müdürlükten ayrılmış, bu görevi Hüseyin Besim yürütmüştür. Derginin adı da *Muallimler Mecmuası* olmuştur. Dergi İstanbul'da Necm-i İkbal Matbaası'nda basılmıştır.

Sorumlu müdürlüğünü Nureddin Nazif'in yaptığı derginin adı ise *Türkiye Halk Mektepleri Mecmuası*'dır. Necm-i İkbal Matbaası'nda basılan bu dergi 1923-1925 yılları arasında yayın hayatını devam ettirmiştir.

1921'de Ankara'da kurulan Türkiye Muallimler ve Muallimler Cemiyeti Birliği, yaşanan bazı gelişmeler üzerine adındaki “muallime” sözcüğünü çıkarmış, Türkiye Muallimler Birliği adıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Taşrada çeşitli şubeler açarak örgütlenmiş hem merkezi yayın organı çıkarmış, hem de şubelerinin yayın çıkarmasına izin vermiştir. Örneğin;1922'de Adana'da çıkan *Milli Mefkûre* adlı bir haftalık dergi Adana Öğretmenler Birliği tarafından yayımlanmaktaydı. Yine 1925 yılında Erzurum Muallimler Birliği yirmi günlük *Muallimler Birliği* dergisini, Kırşehir Muallimler Birliği 1927'de *Dirlik* dergisini, Salihli Muallimler Birliği 1933'te *Birlik* adlı dergileri çıkarmışlardır.

1921'de Kastamonu öğretmenleri aylık *Gençlik* adlı dergiyi çıkarmışlardır. Aynı yıl Sivas Öğretmenler Birliği on beş günlük *Dilek* dergisini çıkarırken, 1922'de Samsun'da C. Nadi ve Hüseyin Hüsnü Beyler on beş günlük *Mektepli* dergisini çıkarmışlardır (Yust, 1922).

*Muallimler Birliği* dergisi Türkiye Muallimler Birliği tarafından yayınlanan aylık bir dergidir. Mesul Müdürlüğünü Münif Kemal'in yaptığı bu dergi 1925-1927 yılları arasında yayın hayatına devam etmiştir. (TBMM Kütüphanesi)

1927-1948 yılları arasında 341 sayı yayınlanan *Fikirler* dergisi İzmir'de İzmir Türk Ocağı ve İzmir Halkevi'nin yayın organı olarak çıkmıştır (Öğretmen Dünyası, 1994).

Bu arada, 1927'de Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi tarafından *Terbiye* adıyla aylık bir öğretmen ve eğitim dergisi çıkarılmıştır. 1931 yılına kadar 36 sayı yayımlanmıştır.

Maarif Vekâleti tarafından İlkokul öğretmenlerine yönelik olarak haftalık *İlköğretim Dergisi* yayımlandı. Bu dergi 1939-1966 yılları arasında 540 sayı çıkmıştır.

1947'de Ankara İlkokul öğretmenlerince aylık *Öğretmen* adını taşıyan bir meslek dergisi çıkarıldı. 1973 yılına kadar 293 sayı yayımlandı.

Göller Yöresi ve Ege bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'nin yayın organı olarak çıkan *Gayret* dergisi 1952-1962 yılları arasında yayımlandı. Bu derginin çıkış yeri İzmir'dir ve aylıktır.

Bir yıl sonra 1953'te Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'nin Isparta merkezli çıkardığı ve 1965 yılına kadar devam ettirdiği derginin adı ise *Demet*'tir.

Milli Eğitim Vekâleti tarafından *Mesleki ve Teknik Eğitim* adıyla aylık bir dergi yayımlanmıştır. 348 sayı çıkan bu dergi 1982 yılına kadar çıkmıştır.

Ankara'da 1954-1965 yılları arasında *Köy ve Eğitim* adıyla bir mesleki fikir dergisi çıkmıştır.

Hıfzırâhman Reşit Öymen yönetiminde 1955-1979 yılları arasında Ankara'da *Eğitim Hareketleri* adıyla aylık bir eğitim dergisi çıkarılmıştır.

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) tarafından yayımlanan *Birlik Dergisi* aynı zamanda TÖDMF'in yayın organı işlevini yürütmüştür. Aylık olarak çıkan bu dergi 1958-1966 yılları arasında 83 sayıya ulaşmıştır. TÖDMF, 1964-1968 yılları arasında haftalık olarak *Öğretmenler Gazetesi* adıyla bir gazeteyi çıkarmıştır. Bu gazete 142 sayı yayımlanmıştır.

TÖDMF'in feshinden sonra İmece adlı dergi Ankara'da aylık olarak çıktı. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) yayın organı oldu. 1961-1970 yılları arasında çıkan İmece, 112 sayıya ulaştı.

1968 yılında Ankara'da *Eğitim Alanı* adıyla bir eğitim ve sanat dergisi çıkıştır. Derginin kurucusu A. Osman Alkanlar'dır. Aylık olarak çıkan bu derginin 20. sayısı Ekim 1969 tarihini taşımaktadır.

*Emekli Öğretmen* dergisi İstanbul'da 1949-1965 yılları arasında Emekli Öğretmenler Derneği tarafından çıkartıldı. Aylık olarak çıktı. Ulaştığı sayı 69. Bu derginin devamı olan *Ülkücü Öğretmen* dergisi 1965-1976 yılları arasında 131 sayı olarak çıktı (*Ülkücü Öğretmen*'in çıkış sayısı 70. sayıdır). Yine bu derginin bir başka devamı da *Eğitim Öğretim* adlı dergidir. 1976-1980 yılları arasında 46 sayı daha çıktı.

1962-1963 yılları arasında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü öğrenci ve öğretmenleri tarafından *Pedagoji* adlı dergi çıkarıldı (toplam 15 sayı). Bu dergi daha sonra *Eğitim Dünyası* adıyla iki aylık olarak yayımlandı. 1964-1969 yılları arasında 18 sayı olarak çıktı.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesince Ankara'da üç ayda bir çıkarılan *Eğitim* adlı dergi 1962-1965 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı 1973 yılından beri hakemli ve üç ayda bir yayımlanan *Milli Eğitim* adıyla dergi çıkarmaktadır. Son sayısı 1 Şubat 2026 tarihli 249. sayıdır.

12 Mart darbesine maruz kalan TÖS kapatıldı. Demokratik öğretmen hareketi bu kez örgütlü güç olarak TÖB-DER'de örgütlenerek mücadelesine devam etti. Bu dernek TÖB-DER adlı aylık veya on beş günlük dergi ve gazete çıkardı. 1971-1979 yılları arasında 169 sayı ve biri 1977 1 Mayıs katliamında yaşamını yitiren öğretmenleri konu alan dört özel sayı yayınlanmıştır. TÖB-DER tarafından aylık olarak çıkarılan *Toplum ve Bilim* adlı eğitim, bilim ve sanat dergisi de vardır. Bu dergi 1975-1978 yılları arasında 23 sayı yayımlandı (Aydın, 2016).



Eğitimci ve öğretmen H. Hüsnü Tekışık tarafından Ankara'da aylık olarak yayımlanan derginin adı *Çağdaş Eğitim* adını taşımaktadır. 1976 yılında yayımlanmaya başlayan dergi 2012 yılına kadar devam etmiştir. Son sayısı 403. sayıdır.

1976 yılında TÖB-DER içindeki gruplardan Dayanışma grubu Musa Uysal'ın sahipliğini, Nazım Bayata'nın yazı işleri müdürlüğünü yaptığı *Demokratik Eğitim* adıyla bir dergi çıkarmıştır (Aydın, 2025).



Türk Eğitim Derneği tarafından yayımlanan bir başka eğitim dergisinin adı *Eğitim ve Bilim* adındaki dergidir. 1976'dan beri çıkmaktadır. 4 ayda bir yayımlanmaktadır. Halen devam eden bu dergi 2026 yılında 225. sayıya ulaşmıştır.

İstanbul'da 1979-1980 yılları arasında iki aylık *Eğitim Mücadelesi* dergisi çıkmıştır (toplam 7 sayı).

Zeki Saruhan yönetimindeki *Öğretmen Dünyası* dergisi 1980'den itibaren Ankara'da aylık olarak yayımlandı. 480 sayı yayımlanan dergi yayın hayatına 2019 tarihinde son verdi.

Eğitimciler Derneği (EĞİT-DER) tarafından çıkarılan ve 12 Eylül darbesinin ardında öğretmenlerin sendikal örgütlenmesinin önünü açan *abece* dergisi günümüzde halen çıkmaktadır. Eğitimciler Derneği'nin (EĞİT DER) yayın organı olan ve 1986 yılından beri çıkan *abece* dergisinin son sayısı 384 olup halen yayın hayatını sürdürüyor.

Bu arada, öğretmen hareketi içindeki siyasi gruplar tarafından çıkarılan bazı dergiler de bulunmaktadır. Bunlardan biri Devrimci Yol çevresince Ankara'da çıkarılan *Devrimci Öğretmen dergisidir*.

Halkın Kurtuluşu hareketine yakın öğretmenlerin Ankara'da çıkardığı dergi *Yurtsever Devrimci Öğretmen* dergisi 12 Eylül öncesinde yayımlandı.

*Birleşen Öğretmen* adlı dergi, Kâmil Karadeniz ve arkadaşları tarafından 1973-74 yılları arasında Ankara’da çıkarıldı. Bu kendi arşivimde bulunan sayılarından anladığım kadarıyla 5. sayıya kadar yayımlanabildi (Aydın, 2025).

1990 yılından itibaren öğretmenlerin sendika kurma çalışmaları hız kazanmıştır. İlk kurulan Eğitim-İş sendikasının yayın organı olarak *Eğitim İş* dergisi çıktı. Ardından *Eğit-Sen*’i girişimleri başladı. *Eğit-Sen*’in kuruluş çalışmalarını hayata geçirmek için geçici bir yürütme kurulu oluşturuldu. Bu kurul *Eğit-Sen*’e *Doğru* adlı bir dergi yayımladı.

Ankara’da 4 sayı yayımlanan bu derginin ardından *Eğit-Sen* adlı sendika kuruldu. Bu sendikanın yayın organı olarak İstanbul’da *Eğit-Sen* adlı dergi çıkarıldı. Her iki sendika 1995’te birleşerek *Eğitim Sen* adını aldı. Bu sendika aylık olarak bir dönem (1997-1999) *Eğitim ve Yaşam* adlı dergiyi çıkardı.

*Eğitim Sen*’in aylık bültenlerinin yanı sıra çıkardığı bir hakemli dergisi de bulunmaktadır. *Eğitim Bilim Toplum* adını taşıyan bu dergi 2002 yılından beri üç aylık olarak çıkmaktadır.

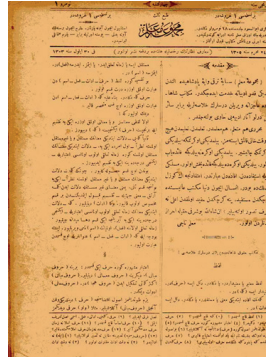
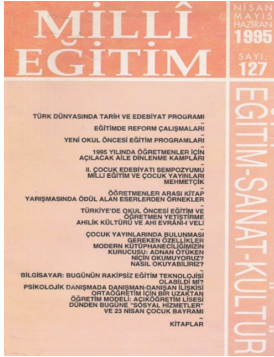
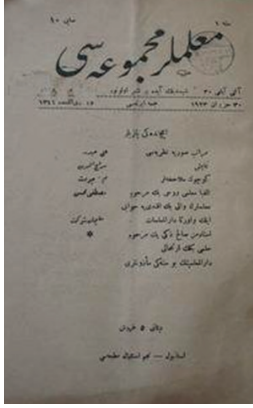
*Eğitim-İş* sendikası yeniden kurulduktan sonra Haziran 2013’te *Ekenek* adlı üç ayda bir yayımlanan dergi çıkardı. Derginin 12. sayısı Nisan 2026 tarihlidir.

15 Nisan 2016 yılında yayın hayatına başlayan *Alternatif Eğitim* dergisi 4 ayda bir çıkmaktadır. Derginin 16. sayısı 2023 tarihini taşımaktadır.

Ocak-Şubat 2009’da ilk sayısıyla yayın hayatına başlayan *Eleştirel Pedagoji* dergisi ise 2021 yılının Aralık ayında 70. sayısı ile yayın hayatına son vermiştir. Bugün ise *dijital dergi* olarak yayın hayatına devam etmektedir.

2006-2008 yılları arasında Ünal Özmen, Kemal İnal, İsmail Aydın gibi yazarların bulunduğu *Zil ve Teneffüs* adlı aylık bir eğitim dergisi çıkarılmış, dergi daha sonra *Eleştirel Pedagoji*’nin çıkmasıyla yayın hayatına son vermiştir.





## Kaynakça

- Aydın, İ. (2016). *TÖB-DER tarihi*. Eğitim Sen Yayınları.
- Aydın, İ. (2025). *Belgelerle TÖB-DER Tarihi*. Eğitim Sen Yayınları.
- Yüst, K. (1922). *Anadolu basını* (Anatoliskaya peçat). (Yayıncı bilgisi yok).
- Öğretmen Dünyası. (1994, Ocak). (Sayı 169).
- Muallimler Birliği. (t.y.). TBMM Kütüphanesi (Kayıt No. 144/1-2), Ankara.